

Työttömyys – taloustieteellisiä puheenvuoroja

Osmo Soininvaara
Kansanedustaja
Suomen eduskunta

Työttömyys – taloustieteellisiä
puheenvuoroja

*Kari Hämäläinen, Heikki Taimio ja
Roope Uusitalo (toim.), Edita
Publishing Oy, Helsinki 2005,
242 sivua.*

Palkansaajien tutkimuslaitos on julkaissut työttömyydestä kirjan, joka kannattaa lukemisen jälkeen tallettaa kirjahyllyyn. Kirjaan on kasattu selkeä paketti työttömyyden tilastoinnista ja työttömyysturvasta.

Ennen kuin sanoo mitään työttömien määrästä, kannattaa lukea *Pekka Tossavaisen* artikkeli työttömyyden tilastointitavoista ja niiden muutoksista. Paitsi, että työvoimatutkimus ja työnvälitystilasto arvioivat työttömyyden erisuuruiseksi, kyse on paljolti myös eri henkilöistä. Tilastokeskus ei hyväksy työttömäksi työnhausta luopunutta pitkäaikaistyötöntä, mutta hyväksyy työtä etsivän opiskelijan, jota taas työnvälitystilasto ei pidä työttömänä. Kumpikaan ei pidä työttöminä työttömyyseläkeläisiä eikä aktivointitoimien piirissä olevia.

Roope Uusitalon kirjoitus työttömyysturvan lyhyestä historiasta sekä *Tuulia Hakolan* ja *Seija Ilmakunnaksen* artikkeli eläkeuudistuksesta kertoi minulle paljon uutta, vaikka olen ollut Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksessa muutoksista

päättämässä. Monet kummallisina pitämäni yksityiskohdat alkoivat näyttää aivan järkeenkäyville. Eikö hallituksen esityksiäkin voisi kirjoittaa ymmärrettävästi?

Ilpo Suoniemen teksti työttömien toimeentulosta oli tuttua tarinaa työttömien suhteellisesta köyhtymisestä. Etuja on heikennetty ja työttömiksi valikoituu huono-osaisempaa väkeä. Yhä harvempi on ansiosidonnaisella. Köyhyysmittarit ovat ongelmallisia, koska niiden mittaama köyhyys lisääntyy aina olojen parantuessa ja köyhyysrajan noustessa.

Petri Böckermanin ja *Pekka Ilmakunnaksen* selvitys työttömien itsensä kokemasta hyvinvoinnista sisälsi ainakin minulle yllätyksen. En tarkoita sitä, ettei työttömyys näytä Suomessa tekevän ihmisistä niin onnettomia kuin muualla, vaan työttömyyden vaikutusta terveyteen. On tiedetty, että työttömät ovat sairaampia kuin työlliset ja että pitkään työttömänä olleet ovat erityisen sairaita. Tätä on tulkittu niin, että työttömyys tuottaa sairautta, joten huomiota olisi kiinnitettävä työttömien terveyden-

huoltoon. Eurooppalaisen elinolotutkimuksen mukaan johtopäätös on väärä. Työttömät olivat muita sairaampia jo ennen työttömyyttä. Työttömyys näytti jopa vähän parantavan terveyttä, mutta tämä positiivinen kerroin ei sentään ollut merkitsevä. Terveyspolitiikkojen kannattaisi lukea tuo artikkeli. Huonoon terveyteen pitäisi puuttua jo ennen kuin se johtaa työttömyyteen. Myös kirjan muiden kirjoittajien kannattaisi lukea artikkeli. En huomannut heidän noteeraavan malleissaan heikkoa terveyttä työttömyyden synyä.

Työttömyys tilastoidaan päättyneeksi, kun työtön osallistuu vaikkapa työllisyyskoulutukseen. Se on toimenpiteiden vaikuttavuutta arvioitaessa yhtä hoopoa kuin, jos sairaus katsottaisiin päättyneeksi, kun potilas otetaan sairaalaan. *Jouko Verhon* artikkelia työttömyyden kestosta tämä ongelma häiritsi. Selvitettäessä työttömyyden kestoon vaikuttavia tekijöitä saatiin välillä tulokseksi tietoja työvoimaviranomaisten toimintamalleista. Lapin työttömistä esimerkiksi on suhteessa vähemmän pitkäaikaisia, koska työvoimaviranomaisilla on Lapissa käytettävissä enemmän rahaa työtöntä kohden.

Jos työtöntä painostetaan ottamaan vastaan mikä työ hyvänsä, varmaankin hänen työttömyyskautensa jää lyhyemmäksi, mutta vähentääkö tämä työttömyyttä ja onko se kansantaloudellisesti tehokasta? Jos ammattitaitoinen ottaa vastaan hanttilohman, hänen tuottavuutensa laskee samalla kun hän vie työpaikan ammattitaidottomalta. Juuttuuko hän tähän huonompaan työpaikkaan vai edistääkö mikä tahansa työ omaa ammattia vastaavan työpaikan saamista myöhemmin? Tällaisiin kysymyksiin ei löydy vastausta aggregaattitason malleilla, vaan tutkimus olisi vietävä yksilötasolle. Se olisi työläämpää ja vaatisi selvästi suurempia tutkimusmäärärahoja.

Ulla Hämäläinen osoittaa artikkelissaan, että työmarkkinatuen epäminen alle 25-vuotiailta on alentanut työttömyyttä, mutta nuoret ovatkin siirtyneet työvoiman ulkopuolelle. Miten muuten olisi voinut käydä? Työmarkkinatuki on monen osalta pienempi kuin toimeentulotuki. Niinpä hän saa pääosan ansioistaan työmarkkinatuesta ja viimeiset kympit kunnallisesta toimeentulotuesta. Jos työmarkkinatuki evätään, entisen suuruisen kokonaisansion saa yhdeltä luukulta. Merkitystä on vasta, jos toimeentulotukikin evätään tai sitä pienennetään.

Artikkelissaan maahanmuuttajien työttömyydestä *Matti Sarvimäki* erotteli toisistaan pakolaiset ja OECD-maista tulleet maahanmuuttajat. Olisi pitänyt erotella toisistaan myös esimerkiksi somalit ja vietnamilaiset. Yksi syy pakolaisten järkyttävän alhaiseen työllisyyteen on suomalaisessa rasismissa, joka kohdistuu afrikkalaisiin kovin eri tavalla kuin aasialaisiin. Suomeen tulleista somaleista koulutetuimmat ovat siirtyneet Britanniaan töihin, kun eivät ole Suomesta töitä saaneet. Jäljelle jäävien työttömyys on entistä syvempää.

Ossi Korkeamäki ja *Roope Uusitalo* eivät löytäneet näyttöä veronalennusten parantavasta vaikutuksesta työllisyyteen. Jos sivuutetaan vaikutus julkisen talouden alijäämän kautta kokonaiskysyntään, vaikutusta ei näyttäisi olevan. Lapin työnantajamaksujen alennukset näyttävät huvenneen palkkaliukumiin. Ruotsin Norrbottenissa tehdystä kokeilusta saatiin yhtä laiha tulos. Ranskassa matalapalkkaisen työvoiman työnantajamaksujen alennukset sen sijaan näyttävät lisänneen vähän koulutetun työvoiman työnsaantimahdollisuuksia merkittävästi. Kirjoittajat kuittaavat tämän toteamalla, että ehkäpä työvoiman kysyntä on matalapalkka-aloilla poikkeuksellisen joustavaa. Niinpä niin! Miksi

tätä toteamusta ei esitetty korostetummin! Kun ”eniten työttömyydestä kärsivät vähiten koulu-
tetut”, tuntuisi perustellulta alentaa heidän työ-
panoksensa hintaa työnantajien silmissä. Mi-
nusta on myös selvää, että korkea työn verokii-
la vähentää työllisyyttä yksityisissä palveluissa.

Työeläkeputken siirto ensin 53 vuodesta 55
vuoteen ja sittemmin 57 vuoteen näyttää toimi-
neen kiistatta. Tosin sen hintana töistä kuiten-
kin pois joutuneet ovat kokeneet piiskan sival-
luksen täysimääräisesti.

Kari Hämäläisen artikkeli ”Työvoimapolitiikan arvioimisen sietämätön vaikeus” oli nimen-
sä mukainen. Tosiasiassa emme tiedä aktiivisen
työvoimapolitiikan vaikutuksista juuri mitään,
koska toimenpiteisiin osallistuneita ja niiden
ulkopuolelle jääneitä ei voi verrata ilmeisen va-
likoitumisen vuoksi. Hämäläinen on kyllä tie-
dostanut ongelman ja esittää siihen ratkaisuksi
joko henkilöiden taustan vakioimista tausta-
muuttajien avulla tai mahdollisimman saman-
laisen vertailuryhmän muodostamista. Hyvästä
yrityksestä huolimatta en usko tämän toimivan,
sillä olennaisia taustatietoja puuttuu – esimer-
kiksi terveydentila tai ulkoinen olemus. Tämä
on iso ongelma: kaadamme aktiiviseen työvoi-
mapolitiikkaan rahaa kasoittain, emmekä tiedä
sen vaikuttavuudesta oikeastaan mitään.

Monessa kohdin minua häiritsi mielestäni liian
heterogeenisen aineiston käsittely yhdellä mal-
lilla. Lääketieteessäkään ei etsitä yleistä selitys-
tä sairastumiselle, vaan diabetekselle ja syövä-
lle on omat mallinsa. Työttömyys on heterogee-
ninen asia ja eri aloilla vaikutukset voivat olla
jopa erimerkkisiä. Perhevapaista johtuvat nais-
valtaisten alojen patkätöyt esimerkiksi ovat eri
asia kuin asfalttamiesten patkätöyt.

Kirjassa ei paljon puhuta keynesiläisyydes-
tä. Työttömyyden ongelma ei ole kokonaisky-

synnän säätelyssä vaan siinä, että annettulla
kokonaiskysynnän tasolla yhä useampi jää työt-
tömäksi. Tasapainotyöttömyyden nousu on
toisaalta yksilöiden ja toisaalta työvoiman ky-
synnän rakenteen – ei sen määrän – ongelma.
Työvoimapolitiikkamme perustuu käsitykseen,
että työttömyys johtuu yksilön ominaisuuksista.
Miten muuten voidaan perustella, että toimen-
piteet kohdistetaan lähes yksinomaan työttö-
mien työmarkkinakelpoisuuden parantami-
seen?

Kirja on hyvä selvitys siitä, mitä työttömyy-
den syistä tiedämme ja erityisesti, mitä emme
tiedä.

Työttömyyden tutkimus voisi oppia paljon
lääketieteellisen tutkimuksen käytännöistä.
Työttömyyteen vaikuttavista syistä kerättäisiin
aivan toisenlaista tietoa ja parantavia toimenpi-
teitä tehtäessä huolehdittaisiin siitä, että niiden
vaikuttavuutta voisi tutkia.

Lääketieteellistä tutkimusta tekevilla on oi-
keuksia, joita taloustieteilijöillä ei ole. Yksilöis-
tä voidaan kerätä arkaluontoista tietoa, jos sen
oletetaan olevan tutkimuksen kannalta rele-
vanttia. Tutkimusbudjetit ovat aivan eri luok-
kaa kuin taloustieteilijöillä. Niinpä he eivät ole
sidottuja tietoihin, joita rekistereissä sattuu ole-
maan.

Lääketieteessä tutkijat ovat läsnä, kun
uuden hoitomuodon käyttöönottoa suunnitel-
laan, jotta hoidon vaikuttavuutta voitaisiin luo-
tettavasti tutkia. Yhteiskuntatieteilijä joutuu
tyytymään siihen tietopohjaan, joka eteen il-
maantuu. Mieleeni jäi Ulla Hämäläisen lausah-
dus: ”Nuoria koskeviin vuoden 1996 ja 1997
lakimuutoksiin on kuin vahingossa syntynyt
otollinen ympäristö lakimuutosten arviointiin.”
Eikö tällaisia vahinkoja voisi tehdä suunnitel-
mallisesti?

Mikä esimerkiksi estäisi käyttämästä arvon-

taa valittaessa ihmisiä työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin? Olisiko se enemmän väärin kuin muuten vain mielivaltaisesti määrätä ihmisiä sinne tai tänne? Toki arpominen tehtäisiin vain joukosta, jolle **kyseinen toimenpide on järkevä**. Arpominen poistaisi valikoitumisen tuottaman harhan, jolloin vasta saataisiin todellista

tietoa toimenpiteiden vaikutuksista. Aktiiviseen työvoimapolitiikkaan käytettiin vuonna 2005 **330 miljoonaa euroa tietämättä juuri mitään** toimenpiteiden vaikuttavuudesta.

Tutkia kannattaisi isolla rahalla. Työllisyyden kehityksestä riippuu hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuus. □